

flikty, jež zjevně stojí na počátku koloniálního osudu. Říká nám totiž, že „kolonisté stejné jako Prosperovi chybí místo, odkud byl vypuzen, chybí mu svět těch Druhých, kde ostatní požívají úcty. Typický-kolonista tento svět opustil, protože ho vyhnaly obtíže, kvůli nimž nebyl schopen lidí přijmout takové, jací jsou. Tento útek je vázaný na potřebu dominance dětského původu, kterou se mu nepodařilo zvládnout na základě společenské adaptace. Nezáleží přitom na tom, zda kolonista podlehl „pouhé cestovatelské touze“, touze uniknout „hrůze své kolébky“ či „někdejší ohradě“, nebo zda touží obvyklejší po „širším životě...“ Vždy se jedná o kompromis, kde hraje roli pokušení žít ve světě bez lidí.“¹¹

Dodáme-li, že mnoho Evropanů odchází do kolonií, protože tam najednou mají možnost rychle zbohatnout, a rovněž proto, že až na vzácné výjimky je kolonialista obchodník či spíše překupník, máme pohromadě psychiku člověka, jenž v domorodci vyvolává „pocit méněcennosti“. Co se týče malgašského „komplexu závislosti“, přinejmenším v jediné formě, v jaké je nám přístupný a v jaké ho lze analyzovat, je i on důsledkem příchodu bílých kolonizátorů na ostrov. Z oné druhé formy, z onoho primárního komplexu v čistém stavu, jenž má údajně charakterizovat malgašskou mentalitu předchozího období, se panu Mannonimu nedaří vyvodit sebemenší závěr, týkající se postavení, problémů či možností domorodců v období současném.

5

Prožitá zkušenost černocho

„Špinavej negri!“ nebo prostě: „Hele, negri!“

Přijžděl jsem do světa dbalý toho, abych pochopil smysl věcí, moji duši naplňovala touha být u zdroje světa, a najednou jsem viděl, že jsem jen objektem uprostřed jiných objektů.

Uvězněn v této zdrcující objektivitě jsem upěnlivě prosil bližního. Jeho osvobozující pohled, klouzající po mém těle, jež náhle ztratilo všechnu svou hrbatost, mi vrací lehkost, o níž jsem se domníval, že jsem ji ztratil; a tím, že mě vyjímá ze světa, mě do něj zase vrací. Tu ale při první překážce klopýtnu, a druhý se na mě svými gesty, postoji a pohledy upřeně zahledí, ve smyslu, v jakém se upřeně díváme na proces barvení. Rozzlobil jsem se, žádal jsem vysvětlení... Nic naplat. Vybuchl jsem. Tady jsou drobné kousky, jež sesbíralo jiné já.

Dokud zůstane černocho doma, nebude muset, kromě drobných místních potyček, své bytí podrobovat zkouškám kvůli bližnímu. Je pravda, že existuje okamžik „bytí pro druhého“, o němž hovoří Hegel, ale v kolonizované a civilizované společnosti se veškerá ontologie stala neuskutečnitelnou. Zdá se, že tento fakt dostatečně nezaújal pozornost lidí, kteří o této otázce psali. V rámci *Weltanschauung* kolonizovaného národa totiž existuje jakási špína, jakási poskvrna, jež znemožňuje jakýkoli ontologický výklad. Možná nám někdo namítne, že to platí o každém jedinci, ale to znamená zastírat si základní problém. Jakmile jsme jednou připustili, že ontologie ponechává stranou existenci, nedovoluje nám tato disciplína pochopit černochovo bytí. Černocho už totiž nemusí být jen černochem, musí jím být tvář v tvář bělochovi. Někteří nám neopomenou připomenout, že tato situace je vzájemná. Odpovíme, že to není pravda. V očích bělocha černocho neklade ontologický odpor. Negři měli oproti tomu ze dne na den dvě souřadnicové soustavy, vůči nimž se museli vymezit. Jejich metafyzika, či řečeno méně domýšlivě, jejich obyčej a instance, na něž se ony obyčejně odvolávají, byly svrženy, protože se ocitly v rozporu s touto pro ně neznámou civilizací, jež jim začala vnucovat své vlastní hodnoty.

Ve 20. století černoch žijící ve svém prostředí netuší, kdy jeho méněcennost přijde skrze druhého... Samozřejmě jsem se občas o černošské otázce bavil s přáteli, nebo vzácněji s americkými černochy. Společně jsme protestovali a hlásali rovnost lidí před světem. Na Antilách existovalo rovněž ono drobné nepřátelství, jež rozdělovalo chásku bělošskou, mulatskou a negerskou. Stačilo nám však uchopit tyto odlišnosti intelektuálně. Ve skutečnosti to nebylo tak dramatické. A pak...

A pak nám bylo dáno čelit bílému pohledu. Tehdy na nás dolehla neobvyklá tíže. Onen opravdový svět nám upíral náš podíl. V bílém světě totiž barevný člověk naráží na obtíže při utváření vlastního tělesného schématu. Poznávání těla je výhradně negující činnost. Je to znalost ve třetí osobě. Všude kolem těla vládne atmosféra zaručené nejistoty. Víím, že pokud chci kouřit, budu muset natáhnout pravou ruku a uchopit krabičku cigaret, jež se nachází na druhém konci stolu. Sirky, ty jsou v levém šuplíku, proto budu muset lehce ustoupit dozadu. A všechna tato gesta dělám nikoli ze zvyku, ale z implicitní znalosti. Pomalá konstrukce mého já jakožto těla uprostřed prostorového a časového světa, takové je, zdá se, ono schéma. Nevnučuje se mi, je to spíše definitivní struktura já a světa – definitivní, protože se mezi mým tělem a světem utváří účelná dialektika.

Již před několika lety laboratoře napadlo, že by mohly objevit sérum odstraňující pigment; začaly zcela seriózně oplachovat zkumavky, seřizovat váhy a pouštět se do různých výzkumů, aby v budoucnu umožnily nebohým černochům získat bílou barvu, a tak přestat snášet tíhu onoho tělesného prokletí. Vytvořil jsem nad tělesným schématem schéma historicko-rasové. Prvky, jež jsem použil, nebyly tvořeny „pozůstatky pocitů a věmů předešlým hmatového, sluchového, synestetického a zrakového rázu“¹¹², vytvořil je ten druhý, běloch, který mě utkal z tisíce drobností, historek a příběhů. Myslel jsem si, že mám zbudovat své fyziologické já, uvést prostor do rovnováhy, lokalizovat pocity, a přitom po mně žádati jakýsi suplement.

„Hele, negr!“ Cestou do mé cvrknul vnější stimul. Naznačil jsem úsměv.

„Hele, negr!“ Byla to pravda. Bavil jsem se.

„Hele, negr!“ Kruh se pomalu zužoval. Bavil jsem se otevřeně.

„Maminko, podívej se na toho negra, já mám strach!“ Strach! Strach! Najednou ze mě začali mít strach. Chtěl jsem se bavit až k zalknutí, ale najednou mi to nešlo.

Dál jsem nemohl, protože už jsem věděl, že existují jisté legendy, příběhy, dějiny a hlavně *dějinnost*, již mě naučil Jaspers. Tělesné schéma, napačené na několika místech, se tak zhroutilo a uvolnilo místo schématu epidermálnímu a rasovému. Ve vlaku už nešlo o znalost mého těla ve třetí osobě, ale v osobě ztrojené. Ve vlaku mi namísto jednoho místa nechávali místa dvě nebo tři. To už jsem se nebavil. Nedařilo se mi nalézt horečkou rozostřeně souřadnice světa. Existoval jsem ztrojeně: zabíral jsem místo. Šel jsem k tomu druhému... a ten druhý, neuchopitelný, nepřátelský, ale ne nepropustný, spíš průsvitný či nehmotný, se přede mnou ztrácel. Pociťil jsem nevolnost...

Byl jsem zároveň zodpovědný za své tělo, za svou rasu i za své předky. Prohlížel jsem si sám sebe objektivním pohledem, objevil jsem svou černotu, své etnické rysy, a bubínek mi prorazil kanibalismus, mentální zaostalost, fetišismus, rasové nedostatky, otrokáři, a předešlím, a předešlím: „Banania, mňam.“

Toho dne jsem nebyl schopen zůstat venku s tím druhým, s bělochem, který mě nelitostně uvězořoval, kráčel jsem daleko od svého bytí-zde, velmi daleko, a přitom jsem se stával objektem. Cožpak jsem se mohl cítit jinak, než jako by mě odtrhli od světa, vyrvali ze společnosti, jako by mi způsobili krvácení, jež se sraželo černou krví po celém mém těle? Přitom jsem o toto přehodnocení, o tuto novou nálepku nestál. Chtěl jsem být prostě člověkem mezi ostatními lidmi. Chtěl jsem přijet čistý a mladý do světa, který by byl náš, a společně ho stavět.

Odmítal jsem ale jakkoli citově ochrnut. Chtěl jsem být člověkem, nic než člověkem. Někteří mě spojovali s mými předky, ztročenými a lynčovanými: rozhodl jsem se s tím smířit. Tuto vnitřní přibuznost jsem chápal přes univerzální rovinu intelektu, byl jsem vnukem otroků z téhož titulu, jako byl prezident Lebrun potomkem robotujících venkovanů podléhajících berni. V mém nitru poplach poměrně rychle utíchl.

V Americe jsou negři vyčleněni ze společnosti. V Jižní Americe na ulicích mrskají a střelí nejnegerské stávkující. V západní Africe je negr zvířetem. A tam, blízko mě, hned vedle, mi onen spolužák z fakulty, původem z Alžír-ska, říká: „Dokud se bude z Araba dělat člověk jako my, nebude žádná řešení životaschopná.“

„Vidiš, kamaráde, barevný předsudek, to neznám... Ale jděte, jen pojdte dál, pane, u nás barevný předsudek neexistuje... Negr je naprosto člověkem jako my... Že je méně inteligentní než my, nesouvisí s tím, že je černý... Měl jsem v regimentu jednoho senegalského kamaráda, ten byl velice bystrý...“

Kam se mám zařadit? Nebo, chcete-li, kam se mám vmáčknout? Martiničan, pocházející z „našich“ starých kolonií. Kam se mám schovat? „Podívej se na toho negra!... Maminko, negr!... Pš! Bude se zlobit...“

Toho si, pane, nevímejte, on neví, že jste stejně civilizovaný jako my...“
Mé tělo se mi vracelo rozložené, rozklížené, umořené, po okraj naplněné smutkem v tom bílém zimním dni. Negr je zvíře, negr je špatný, negr je zlý, negr je ošklivý; hele, je zima, negr se třese, negr se třese, protože je mu zima, chlapeček se třese, protože má z negra strach, negr se třese zimou, tou zimou, co vám zkroutí kosti, hezký chlapeček se třese, protože věří, že se negr třese vzteky, bílý chlapeček se vrhá matce do náručí: maminko, ten negr mě sní. Okolo běloch, nebe si nahoře rve pupek, země mi skřípe pod nohama a bílý, bílý zpěv. Všechna ta bělost, jež mě sežehuje...“

Sedám si k ohni a objevuji svou lívrej. Předtím jsem ji neviděl. Je opravdu ošklivá. Utichám, protože kdo mi řekne, co je to krása?

Kam se teď mám vmáčknout? Cítím jsem, jak se z nesčetných útržků mého bytí pozvedá jasně vnímatelný příval. Měl jsem chuť vybuchnout vzteky. Oheň však byl už dlouho mrtev, a negr se opět třásí.

„Podívej, ten je hezký, tenhle negr...“

„Ten hezký negr na vás kašle, madami!“

Tvář mu ozdobil stud. Konečně jsem byl osvobozen od svého přemítání. Zároveň jsem si uvědomil dvě věci: označil jsem své nepřátele a způsobil pohoršení. S uspokojením. Ještě nebyl vši legraci konec.

Jakmile jsem vymezil bitevní pole, vstoupil jsem na kolbiště.

Jak? Zatímco jsem zapomínal, odpouštěl a přál si jen milovat, vracel mi moje poseiství jako políček přímo do tváře. Bílý svět, jediný čestný, mi upíral jakýkoli podíl. Od muže se očekávalo chování muže. Ode mě chování černého muže, nebo přinejmenším chování negra. Halekal jsem na svět a svět mě připravoval o moje nadšení. Žádali ode mě, abych se stáhl stranou, abych se umenšil.

Chťel jsem jim ale ukázat, zač je toho loket! Přitom jsem je varoval. Otročtví? O tom už se nemluvalo, špatná vzpomínka. Moje údajná méněcennost? Žert, jemuž bylo lépe se zasmát. Zapomínal jsem na všechno, ovšem pod podmínkou, že se ode mě svět přestane odvracet. Musel jsem přitom vyzkoušet, zda umím kousat. Cítíl jsem, že zuby mám silné. A pak...

Jakže? Zatímco jsem to byl já, kdo měl všechny důvody k nenávisti, mě odvrhovali? Zatímco já jsem měl být prošen a odprošován, mně upírali jakékoli uznání?

Rozhodl jsem se, že nemohu-li vyjít z vrozeného komplexu, prosadím se jakožto ČERNOCH. Jelikož ten druhý váhal, má-li mě přijmout, zbývalo jen jedno řešení: vyjít z anonymity.

Jean-Paul Sartre v *Úvahách o židovské otázce* píše: „Židé se nechali otrávit určitou představou, kterou si o nich udělali ostatní, a žijí v obavě, aby ji svými činy nenaplnili; lze tudíž říci, že jejich jednání je neustále super-determirováno zevnitř.“ (s. 123)

Žid však nemusí být ve svém židovství rozpoznán. Není kompletně tím, čím je. Doufáme, čekáme. V poslední instanci rozhodují jeho činy, jeho chování. Je totiž běloch, a kromě několika poměrně diskutabilních rysů si ho často nikdo nevšimne. Náleží k rase těch, kteří nikdy nepoznali kanibalismus. To je taky nápad, sníst svého otce! Taková je realita, hlavně nebýt negrem. Židé jsou samozřejmě šikanováni, ba co víc, pronásledováni, vyhlazováni a nacpávání do pece, to jsou ovšem jen drobné rodinné historky. Žid upadá v nemilost, jakmile je vyslíděn. Se mnou však všechno získává novou podobu. Není mi povolena žádná šance. Jsem super-determirován z vnějšku. Jsem otrokem nikoli „představy“, jakou o mně mají ti druzí, nýbrž svého zevnějšku.

Do světa vstupuji pozvolna, zvyklý nesnažit se upoutat pozornost. Místo abych šel, se plazím. Bílé pohledy, ty jediné opravdové, mě ale vzápětí začnou pítvat. Upřeně mě sledují. Jakmile připraví svůj mikrotom, objektivně porucují mou existenci. Jsem zrazen. Cítím, vidím v těchto bílých pohledech, že mezi ně nepřichází nový člověk, ale nový typ člověka, nový druh. Prostě negr!

Mizím v ústraní a svými dlouhými tykadly narážím na tvrzení roztroušená na povrchu věcí – negrovo prádlo zapáchá negrem – negr má bílé zuby – negr má velké nohy – negrova široká hrud' –, mizím v ústraní, zůstávám zticha, chci zůstat bezejmenný, chci, aby se na mě zapomnělo. Dobře, smírím se s čímkoli, ale ať už si mě nikdo nevnímá!

„Poslyš, pojď sem, ať ti mohu představit svého černošského kamaráda... Aimé Césaire, černoch, univerzitní asistent... Marian Andersonová, největší černošská zpěvačka... Doktor Cobb, vynálezce bílé krve, je negr... Poslyš, pozdrav se s mým přítelem z Martiniku (dávej pozor, je strašně vztahovačný)...“

Hanba. Hanba a opovržení sebou samým. Nevolnost. Když mě mají rádi, říkají, že to i přes mou barvu pleti. Když mě nenávidí, dodávají, že nikoli kvůli mé barvě pleti... Tu i tam jsem vězném pekelného kruhu.

Odvracím se od těch předpotopních pozorovatelů a chytám se svých bratrů, negrů, jako jsem já. Zakouším však zděšení, nechťej se mnou totiž nic mít.

Jsou přece skoro bílí. A pak, budou se ženit s běloškou. Budou mít jen lehce snědé děti... Kdo ví, pomalu, možná...

Dříve jsem smil.

„Vidíte, pane, já jsem jedním z největších negrofilů v Lyonu.“

Byla tu ona očividnost, neúprosná očividnost. Byla tu moje černota, hutná a neoddiskutovatelná. A trápila mě, pronásledovala mě, znepokojovala a dráždila.

Negři jsou divoši, tupci, analfabeti. Já, já jsem však věděl, že v mém případě tato tvrzení neplatí. Existoval mýtus negra, který bylo třeba zničit stůj co stůj. Už jsme nežili v době, kdy lidé žasli nad negerským farářem. Měli jsme lékaře, učitele, státníky... Ano, ale na těchto případech bylo stále cosi zvláštního. „Máme senegalského učitele dějepisu. Je moc chytrý... Náš lékař je černoch. Je moc hodný.“

Byl to negerský učitel, negerský lékař: já, který jsem začínal ztrácet odolnost, jsem se roztrásl při sebemenším poplachu. Věděl jsem například, že pokud se lékař dopustí chyby, je s ním i s těmi, kdo by ho následovali, konec. Co se dá totiž čekat od negerského doktora? Dokud šlo všechno dobře, vynášeli ho do nebe, ale pozor, žádné hlouposti, za žádnou cenu! Černošský lékař nikdy nezjistí, nakolik jeho postavení hraničí s diskreditací. Říkám vám, bylo mi, jako by mě zazdili: ani moje zdvořilé chování, ani moje literární znalosti, ani moje znalost kvantové teorie nenašly omilostnění.

Dovolával jsem se svých práv, žádal jsem vysvětlení. Laskavě, jako se mluví s dítětem, mi odhalili existenci jistého názoru, jež přijaly některé osoby, ale, jak dodali, „musíme doufat, že rychle vymizí“. O co šlo? O předsudek ohledně barvy pleti.

„Barevný předsudek není ničím jiným než nesmyslnou nenávisť jedné rasy vůči jiné rase, pohrdáním národy, jež ty silné a bohaté pokládají za méněcenné, a konečně i bolestná zatrpklost těch, již jsou přinuceni k poddanství a často vystaveni urážkám. Jelikož je barva pleti nejlépe viditelným vnějším známkem rasy, stala se kritériem, v jehož světle se posuzují lidé, aniž by se bralo v úvahu jejich vzdělání a sociální vyspělost. Více méně světlé rasy dospěly k pohrdání rasami s tmavou pletí, a ty odmítají nadále trpět pokorné postavení, jež jim světlé rasy chtějí vnutit.“¹¹³

Četl jsem správně. Byla to nenávisť; byl jsem nesnášen, nenáviděn, nikoli sousedem odnaproti nebo bratrance z matčiny strany. Byl jsem vysta-

ven čemusi iracionálnímu. Psychoanalytikové říkají, že pro malé dítě není více traumatizujícího než střet s racionálním. Osobně bych řekl, že pro člověka, jenž má jako zbraň jen rozum, není nic neurotičtějšího než střet s iracionálním.

Cítil jsem, jak se ve mně rodí ostří nože. Rozhodl jsem se bránit. Jakožto dobrý taktik jsem chtěl svět racionalizovat, ukázat bělochovi, že se mýlí.

U Žida, říká Jean-Paul Sartre, existuje „jakýsi vášnivý imperialismus rozumu“: nechce totiž své posluchače přesvědčit jen o tom, že má pravdu, ale také že existuje jakási absolutní a nepodmíněná hodnota racionalismu. Pokládá se za misionáře univerzálina; vedle univerzality katolického náboženství, z něhož je vyloučen, chce ustanovit „katolictví“ rozumu, jež by bylo nástrojem k dosažení pravdivosti a duchovního pouta mezi lidmi.¹¹⁴

Autor dále dodává, že pokud se vyskytli Židé, kteří z intuíce učinili základní kategorií své filosofie, tato jejich intuíce „se v ničem nepodobá pas-calovskému vytříbenému myšlení: a právě tato nezpochybnitelná a proměnlivá vytříbenost založená na tisíci nepostžitelných vjemech se Židovi jeví jako jeho největší nepřítel. Co se týče Bergsona, jeho filosofie nabízí pozoruhodný aspekt anti-intelektualistické doktríny, jež je přítom od základu zbudována tím nejracionalističtějším a nejkritičtějším myšlením. Argumentováním stánuje existenci čistého trvání a filosofické intuíce; a sama tato intuíce, jež odhaluje trvání či život, je univerzální v tom, že jí může praktikovat každý a že se týká univerzálina, protože její objekty mohou být pojmenovány a promyšleny.“¹¹⁵

Horlivě jsem začal mapovat a prozkoumávat okolí. Lidé byli v minulosti svědky toho, jak katolické náboženství otroctví a diskriminaci i jednou ospravedlňovalo a jindy zase odsuzovalo, po libosti jednotlivých dob. Tím, že se však problém otroctví a diskriminace vztáhl ke kategorií lidské důstojnosti, ztratil předsudek svou podstatu. Vědci po dlouhém váhání připustili, že negr je lidskou bytostí; *in vivo* stejně jako *in vitro* se negr jeví bělochovi podobný; táž morfologie, táž histologie. Rozum si zajistil vítězství na všech úrovních. Vrátil jsem se mezi lidi. Musel jsem však záhy vystřízlivět.

Vítězství si hrálo na kočku a na myš; vysmívalo se mi. Jak říkal ten druhý, když jsem tu, ono tu není, a když tu je, už tu nejsem já. V rovině myšlenky jsme spolu souhlasili: negr je lidskou bytostí. Jinými slovy, dodávali ti méně přesvědčení, má srdce vlevo jako my. Běloch však zůstal v některých otázkách i nadále neústupný. Za žádnou cenu nechtěl žádnou důvěrnost mezi rasami,

protože, jak víme, „křížení různých ras snižuje tělesnou i duševní úroveň člověka... Dokud nebudeme mít znalost účinků rasového křížení lépe podloženu, bude lepší, když se křížení velmi vzdálených ras vyhne.“¹¹⁶

Co se mě týče, věděl bych, jak reagovat. A v jistém smyslu, kdybych se měl nějak definovat, řekl bych, že čekám; kladu svému okolí otázky a vše interpretuji na základě svých objevů, zcitlivě jsem.

Na konci dějin, které mi napsali ostatní, byl na dostatečně viditelné místo postaven sokl kanibalismu, abych na něj nezapomněl. V mých chromozomech popsali jakási poměrně silné geny, představující kanibalismus. Vedle *sex linked* našli *racial linked*. Jaká hanba, takhle věda!

Tento „psychologický mechanismus“ však chápu. Nemí totiž, jak všichni vědí, jen psychologický. Před dvěma stoletími jsem byl pro lidstvo ztracen, byl jsem jednou provždy otrokem. A pak přišli lidé, kteří prohlásili, že to všechno už trvalo příliš dlouho. Moje houževnatost se postarala o to ostatní; byl jsem zachráněn z civilizační potopy. Šel jsem kupředu...

Příliš pozdě. Všechno je naplánováno, objeveno, dokázáno, využito. Moje neklidné ruce nic nepřinášejí; naleziště je vytěženo. Příliš pozdě! I zde chci ale pochopit.

Od doby, kdy si kdosi stěžoval, že přišel příliš pozdě a že všechno už bylo řečeno, zjevně vznikla jakási nostalgie po minulosti. Je snad minulost oním ztraceným rájem počátků, o němž hovoří Otto Rank? Kolik takových zřejmě upíralo zraky k lůnu světa, věnovalo svůj život rozumovému chápání delfských proroctví nebo se pokusilo nalézt Odysseovu cestu! Panspiritualisté, kteří chtějí dokázat existenci duše u zvířat, používají následující argument: pes si lehne na hrob svého pána a země tu hlady. Janetovi patří zásluha za to, že dokázal, že tento pes, na rozdíl od člověka, prostě nebyl schopen zlikvidovat minulost. Mluví se o řecké velikosti, říká Artaud; ovšem, dodává, pokud dnešní lid už nechápe Aischylovu *Oběť na hrobě*, pak je na vině Aischylos. Antisemité valorizují své „hledisko“ ve jménu tradice. Právě ve jménu tradice, oné dlouhé dějinné minulosti, onoho pokrevního příbuzenství s Pascalem a Descartese, řekl Židům: ve společenství lidí nenajdete místo. Nedávno jeden z oněch dobých Francouzů prohlásil ve vlaku, do něhož jsem nasedl:

„Pokud přežijí opravdové francouzské ctnosti, je rasa zachráněna! Dnes je třeba vytvořit Národní jednotu. Už žádná vnitřní boje! Musíme se postavit cizincům (to se otočil do mého koutu), a je hostejno jakým.“

Na jeho obranu je třeba říci, že páchl laciným vínem; kdyby byl mohl, byl by mi řekl, že moje krev osvobozeného otroka se nedokáže nadchnout ve jménu Villona či Taina.

Hanba!

Na první pohled se může zdát překvapivé, že postoj antisemity se podobá postojí negrofoba. To mi jednoho dne připomenul můj učitel filosofie antického původu: „Když slyšíte, jak někdo pomlouvá Židy, nastavte ucho, protože mluví o vás.“ Myslím jsem si tehdy, že má pravdu všeobecně a že tím chce říci, že jsem ve svém těle i duši zodpovědný za to, jaký osud je přichystán mému bratrovi. Od té doby však jsem pochopil, že chtěl prostě říct: antisemita je nutně negrofob.

Přicházejte pozdě, příliš, příliš pozdě. Vždycky bude mezi vámi a námi existovat jistý – blý – svět... Ona nemožnost toho druhého jednou provždy zlikvidovat minulost. Je pochopitelné, že při pohledu na tuto bělochovu citovou ztuhlost jsem se dokázal odhodlat a spustil negerský křik. Pozvolna, zatímco jsem tu a tam rozšířil naše řady, jsem začal vyměšovat rasu. A tato rasa vrávorala pod tíhou jisté zásadní věci. Jaké? *Rytmu!* Poslechněte si našeho pěvce Senghora:

„Je to ta nejhmatatelnější a nejnehmotnější věc. Je to výsadní, životně důležitý prvek. Je prvotní podmínkou a znakem umění, jako dech života; dech, jenž se zrychluje a zase zpomaluje, stává se pravidelným či trhavým podle napjatosti člověka, stupně a kvality emoce. Takový je původně rytmus ve své čistotě, takový je v mistrovských dílech černošského umění, zejména v sochařství. Je tvořen tématem – sochařskou formou –, jež stojí v protikladu k tématu příbuznému, jako inspirace k expiraci, a zároveň se opakuje. Monotonnost nevyplývá ze symetrie; rytmus je živý, je svobodný... Tak rytmus působí na to, co je v nás nejméně rozumové, despoticky, a umožňuje nám tak proniknout do spirituality objektu; a toto naše odevzdání je samo o sobě rytmické.“¹¹⁷

Četl jsem správně? Rychle jsem četl znova. Na druhé straně bílého světa mě zdravila jakási pohádková negerská kultura. Negerské sochařství! Začal jsem se červenat pýchou. Byla to snad spása?

Předtím jsem svět vnímal racionálně, a svět mě zavrhl ve jménu barevného předsudku. Jelikož v rovině rozumu nebyl soulad možný, uchýlil jsem se k iracionalitě. Bylo na bělochovi, aby se ukázal iracionálnější, než jsem já. Dříve jsem pro potřeby své věci přijal regresivní proces, stále ovšem platilo, že šlo

o cizí zbraň; tady jsem doma; jsem zbudován z iracionálna; brodím se iracionálně. Iracionálna až po krk. A ted' zni, můj hlase!

„Ti, kdo nevynelezi střílný prach ani buzolu,
 ti, kdo nikdy nedokázali zkrotit páru ani elektrinu,
 ti, kdo neprozkoumali moře ani nebe,
 ale znají i sebemenší zákoutí země utrpení,
 ti, kdo poznali jen cesty vykořenění,
 ti, kdo se poddali a padli na kolena,
 ti, jež ohočili a pokřesťanštěli,
 ti, jimž vštíplili ponižení...“

Ano, ti všichni jsou mými bratry – podobně se nás chopí jisté „drsné bratrstvo“. Jakmile jsem zformuloval tuto vedlejší tezi, volám z paluby něco jiného.

„...Ale ti, bez nichž by země nebyla zemí,
 tou hroudou blahodárnější
 než
 pustina,
 tím spíš pak zemí
 sílem, kde se uchovává a zraje, co
 země má v sobě nezemštějšího.
 Moje negerství není kámen, jeho hluchota
 se vzpírá křiku dne,
 moje negerství není povlakem mrtvé vody
 na mrtvém oku země,
 moje negerství není věží ani katedrálou.
 Noří se do rudého masa půdy,
 noří se do palčivého masa nebe,
 cupuje temnou sklíčenost své upřímné trpělivosti.“¹¹⁸

Ej! Tamtam brebentí kosmické poselství. Jen negr je schopen předat ho dál, rozluštit jeho smysl, jeho dopad. Na koni světa, ostré podpatky svírají slabiny světa, leštím šiji světa jako obětovník leští mezioci oběti.

„Oni se však se zaujetím odevzdávají podstatě každé věci, povrch je nezajímá, se zaujetím sledují pohyb každé věci,

hospesini k vládě nad jinými, souznějící s chórem světa,
 praví prvorození synové světa,
 vstřebávají všechny hlasy světa,
 bratrské hájemství všech hlasů světa,
 soudržné koryto všech vod světa,
 jiskra svatého ohně Světa,
 tělo těla světa bušícího samotným
 pohybem světa!“¹¹⁹

Krev! Krev! Krev! Závrať z budoucnosti! Ze tří čtvrtin poškozen v ohlupující záři jsem ucítil, jak mi na tvářích vyráží krev. Tepny světa, otřesené, vyrvané, vykořeněné, se obrátily ke mně a oplodnily mě.

„Krev! Krev! Všechna naše krev dojatá samčím srdcem slunce.“¹²⁰

Oběť kdysi posloužila jako střední cesta mezi stvořením a mnou – nacházel jsem nikoli už počátky, ale Počátek. Přesto jsem se musel mít na pozoru před rytmem, před přátelstvím Matky–Země, oním mystickým, tělesným sňatkem skupiny a kosmu.

V práci *Sexuální život černé Afriky*, jež vyniká množstvím postřehů, De Pédrals naznačuje, že v Africe stále existuje, bez ohledu na uvažovanou oblast, určitá magicko-sociální struktura. A dodává, že „se všemi těmito prvky se setkáváme v ještě širším měřítku ve sféře tajných společností. Pokud ostatně obřezání, kteří se zákroku podrobili v pubertě, nesmějí vyzradit pod trestem smrti dosud nezsvěceným, co sami podstoupili, a pokud se iniciace do nějaké tajné společnosti odvolává na akty *posvátné lásky*, je třeba věc uzavřít s tím, že mužskou i ženskou obřízku a s nimi související obřady lze pokládat za obřady zakládající menší tajné společnosti.“¹²¹

Kráčím po bílých bodlácích. Mou ohnivou duši ohrožují kaluže vody. Tvář v tvář těmto rituálům náhle zpozorňuji. Černá magie! Orgie, sabbat, pohan-

119 *Ibid.*, s. 78.

120 A. Césaire, *op. cit.*, s. 79.

121 De Pédrals, *La vie sexuelle en Afrique noire*, Payot, s. 83.

ské obřady, amulety. Koitus je příležitostí k vzývání bohů bratrstva. Je to posvátný, čistý, absolutní akt přivolávající pomoc neviditelných sil. Co si myslíte o všech těchto projevech, o všech těchto iniciacích, o všech těchto zákrutách? Odevšad se mi vrací obscénnost tanců a tvrzení. Zcela blízko vedle mě zní zpěv:

„Předtím byla naše srdce velmi vřelá,
nyní jsou chladná.

Myslíme už jen na Milování.

Po návratu do vesnice,

až narazíme na veliký falus,

och, jak mocné se oddáme Milování,

protože naše pohlaví bude suché a čisté.“¹²²

Půda, ještě před okamžikem zkrocený oř, se začne řehnat. Jsou panny, ony nymfomanky? Černá magie, primitivní mentalita, animismus, zvířecí sexualita, to vše ke mně doléhá. To vše charakterizuje národy, jež nenásledovaly lidstvo v jeho vývoji. Jedná se tu, chceme-li, o lidstvo nižší hodnoty. Jakmile jsem dospěl k tomuto bodu, dlouho jsem váhal, než jsem vstoupil do veřejného života. Hvězdy se tvářily bojovně. Musel jsem si vybrat. Co řeknu, neměl jsem na výběr...

Ano, (my negři) jsme zaostali, prostí, ve svých projevech bez zábran. Tělo pro nás totiž není v protikladu k tomu, co nazýváte duchem. Existujeme ve světě. A nechť žije svazek Člověk-Země! Ostatně, naši literáti mi pomáhali vás přesvědčit; vaše bílá civilizace zanedbává nenápadná bohatství, citlivost. Poslouchajte:

„Emotivní sensibilita. *Emoce je negerská, stejně jako je rozum helénský.* Voda, kterou čerá všechny dechy? Duše, bitá vši silou větry a odkud plod padá často dřívě, než dosáhli zralosti? Ano, v jistém smyslu je dnes negr bohatší spíše *nadáním než tvorbou.*¹²³ Strom však noří své kořeny do země. Řeka teče hluboko a s ní se valí vzácná zrnka zlata. A jak zpívá afroamerický básník Langston Hughes:

122

Versiat, *Les rites secrets de l'Oubangui*, s. 113.

123

V obou případech kurzívou prokládáme my.

„Poznal jsem řeky,
staré temné řeky,
moje duše se stala hlubokou
jako hluboké řeky.“

Samá povaha negrovky emoce a citlivosti dále vysvětluje jeho postoj k objektu, jenž je vnímán s takovouto bytostnou naléhavostí. Tento postoj je oddáním se, a stává se potřebou, aktivním sdílením, ba dokonce ztotožněním, pokud je konání, ne-li přímo osobnost objektu, výrazné. Jde o onen rytmický postoj, abychom znovu použili již zmiňovaný výraz.¹²⁴

A najednou je negr rehabilitován, „stojí u kormidla“, a tento znovuobjevený negr sebráný ze země a přijatý mezi ostatní vede svět svou intuicí; a je to právě negr, vlastně ne negr, ale Negr, kdo burcuje plodná tykadla světa, stojí v popředí jeviště světa, kdo kropí svět svou poetickou pomocí, Negr „vstřebávající všechny hlasy světa“. Uzavřu sňatek se světem! Já jsem svět! Běloch nikdy nepochopil tuhle magickou substituci. Běloch svět chce; chce ho sám pro sebe. Vidí se jako předurčený pán tohoto světa. Svět si zotročuje. Mezi světem a jím vzniká převlastňovací vztah. Existují však hodnoty, které jsou přístupné jen mně. Jako kouzelník kradu bělochovi „jistý svět“, který je pro něj a jeho přivržence ztracen. Onoho dne musel běloch pocítit zpětný ořes, jež nemohl identifikovat, protože na takové reakce byl sotva zvyklý. Pod objektivním světem pozemků a banánovníků či kaučukovníků jsem totiž už dávno nenápadně vytvořil skutečný svět. Mým majetkem se stala podstata světa. Mezi světem a mnou se utvořil vztah koexistence. Kdysi jsem znovu nalezl původní Jedno. Moje „zvučné ruce“ požíraly hysterický jícen světa. Běloch měl nepřijemný pocit, že mu unikám a že si odnáším cosi s sebou. Prohledal mi kapsy. Prozkoumal moje nejneznatelnější zákruty. Všude narážel na známé věci. Bylo však zřejmé, že jsem měl nějaké tajemství. Vypytával se mě; tajuplně jsem se odvrátil a pošeptal:

„Tokowaly, můj strýci, vzpomínáš na dávné noci,
kdy moje hlava těžkla na tvých trpělivých zádech nebo kdy
mě tvá ruka držela za ruku a vedla mě temnotou a znamenitími?
Pole jsou květy světlušek, hvězdy si lehají na trávu, na stromy.

Kolem je ticho,
 bzučí jen vůně stepi, roje rezavých včel, jež vládnou křehké vibraci
 cvrčků, a zastřený tamtam, dech noci v dálece.
 Ty, Tokowaly, posloucháš neslyšitelné, a vysvětluješ mi, co říkají
 předkové v klidu souhvězdí podobném moři.
 Přátelé býk, štír, leopard, slon a ryby,
 a nekonečná pompa Duchů zmlčněnílá nebeským barvivem.
 Pohled, to je moudrost bohyně Luny a necht'
 padnou závoje temnot.
 Noc v Africe, moje černá noc, mystická a jasná, černá a zářivá.¹²⁵

Stal jsem se básníkem světa. Běloch objevil kdysi poezii, jež v sobě nic
 poetického neměla. Duše bělocha byla zkažená, a jak mi řekl jeden přítel, jenž
 vyučoval ve Spojených státech: „Negři tvoří vedle bělochů svým způsobem
 záruku nad lidstvem. Když se běloši cítí přetechnizovaní, obracejí se k barev-
 ným lidem a žádají je o trochu lidské potrawy.“ Konečně jsem dosáhl uznání, už
 jsem nebyl ničím.

Musel jsem ale rychle vystřízlivět. Běloch, na okamžik zaražený, mi
 vysvětlil, že geneticky tvořím jedno stadium: „Vaše přednosti jsmo vyčerpali.
 Měli jsme mystiky země, jaké vy nikdy nepoznáte. Podívejte se na naše dějiny
 a pochopíte, kam až dospělo toto splynutí.“ Měl jsem tehdy dojem, jako bych
 znovu prožíval něco, co se mi už dříve stalo. Upírali mi mou jedinečnost. Dlouho
 jsem plakal, a pak jsem znovu začal žít. Pronásledovala mě však řada rozvrat-
 ných tvrzení: negrův pach *sui generis*... negrova prostoduchost *sui generis*...
 negrova naivita *sui generis*...

Pokusil jsem se tehdy uniknout mezi přátele, ale běloši mě dostihli
 a podťali mi jednu nohu. Dlouhými kroky jsem obešel hranice svého bytí: výsle-
 dek byl nesporně hubený. Právě v tomto stadiu jsem učinil svůj nejneuvěřitel-
 nější objev. Tento objev je v pravém smyslu slova znovuobjevením.

Závratně jsem začal prohledávat černošský dávnověk. Co jsem obje-
 vil, mi vyrazilo dech. Ve své knize o *Svržení otroctví* nám Schoelcher přinesl
 nezvratitelné argumenty. Od té doby tvrdili Frobenius, Westermann, Dela-
 foss – všichni běloši – jednohlasně: Ségou, Djenné, města o více než 100 000
 obyvateli. Mluvíli o černošských učencích (doktorech teologie, kteří chodili

do Mekky diskutovat o Koránu). To vše, vyzvednuto na světlo dne, odhaleno
 a zbaveno vnitřností, mi umožnilo znovu nalézt nějakou platnou historickou kate-
 gorii. Běloch se zmýlil, nebyl jsem primitiv, a o nic víc ani nějaký poloviční člověk,
 náležel jsem k rase, jež už před dvěma tisíci lety zpracovávala zlato a stříbro.
 A pak tu byla jiná věc, jiná věc, kterou běloch nemohl pochopit. Poslouchejte:

„Kdo tedy byli oni lidé, jež nepřekonané barbarství vyrvávalo po staletí
 jejich zemi, jejich bohům, jejich rodinám?

Milí, slušní, zdvorní lidé, nepochybné nadřazení svým katům, oné
 sebrance dobrodruhů, kteří Afriku ničili, znásilňovali a uráželi, aby ji mohli
 snáze okrádat.

Uměli stavět domy, spravovat říše, budovat města, obdělávat pole,
 tavit rudu, tkát bavlnu, kout železo.

Jejich náboženství bylo krásné, tvořené záhadnými styky se zaklada-
 teli obce. Jejich mravy byly přívětivé, založené na vzájemnosti, laskavosti a úctě
 k věku.

Žádné donucování, ale vzájemná výpomoc, radost ze života, svobodně
 přijatá disciplína.

Řád – Síla – Poezie a svoboda.

Od jednotlivce, jenž nezná úzkost, až po téměř bájného vůdce vede
 řetěz porozumění a důvěry. Že neměli vědu? Jistě, ale tito lidé měli na ochranu
 proti strachu veliké mýty, v nichž našly základnu ty nejnepatrnější postřehy
 vedle té nejodvážnější představitosti a vzájemně tvořily rovnováhu. Že neměli
 umění? Měli své velkolepé sochařství, kde lidská emoce nikdy nevybuchuje tak
 divoce, jako spíše uspořádává velké plochy hmoty podle neodbytných zákonů
 rytmu a do těchto ploch zachycuje nejtajnější síly vesmíru, aby je pak znovu
 rozdělila...¹²⁶

„Památky uprostřed Afriky? Školy? Nemocnice? Ani jeden měšťák
 20. století, ani jeden Durand, Smith či Brown, kteří by tušili o jejich existenci
 v Africe předeuropejské éry...“

Ale Schoelcher upozorňuje na jejich existenci na základě Caillého,
 Molliena, bratrů Canderových. A jakkoli nikde neuvádí, že když se Portugalci
 vylodili na březích Conga roku 1498, objevili zde bohatý a kvetoucí stát a že
 na dvoře v Ambasse byli magnáti oblečení do hedvábí a brokátu, alespoň ví,

že Afrika se sama pozvedla k právnímu pojetí státu a uprostřed století imperialismu tuší, že evropská civilizace je konečně jen jednou civilizací z mnoha – a nikoli tou nejnejnějnější.¹²⁷

Vrátil jsem bělocha na jeho místo; osmělil jsem se, strčil do něj a vmrštil mu do tváře: jen si mnou poslužte, já si neposloužím nikým. Chechtal jsem se do nebes. Běloch očividně vrčel. S odpovědí čekal nekonečně dlouho... Vyhřál jsem. Jásal jsem radostí.

„Odložte vaši historii a vaše výzkumy o minulosti a pokuste se přispíbit našemu času. Ve společnosti, jako je ta naše, tedy ve společnosti mimořádně industrializované a zvědecké, už pro vaši citlivost není místo. Je třeba být tvrdý, aby člověk získal právo žít. Už nejde o to souznít s chórem světa, ale naopak svět ovládnout pomocí integrálů a atomů. Samozřejmě, říkali mi, čas od času, až budeme unaveni životem v našich *buildings*, přijďme k vám jako ke svým dětem... panenským... udiveným... bezprostředním. Přijďme k vám jako k dětskému světu. Jste ve svém životě tak pravdiví, jinými slovy tak zábavní. Opusťte na několik okamžiků naši obřadnou a uhlazenou civilizaci a podívejme se na ty obličej, na ty rozkošné expresivní tváře. V jistém smyslu jste nás smířili se sebou samými.“

Tak proti mému iracionálnímu postavili racionálního. A proti mému racionálnímu „racionálního opravdové“. Pokaždé jsem vyšel ze hry jako poražený. Zakoušel jsem tíhu svého dědictví. Stanovil jsem úpinou bilanci své nemoci. Chtěl jsem být typickým negrem – nebylo to možné. Chtěl jsem být bělochem – to bylo spíš k smíchu. A když jsem se pokoušel dovolávat svého černošství v rovině ideje a intelektuální aktivity, mé černošství mi brali. Dokazovali mi, že můj postup je jen fází dialektiky:

„Je tu však cosi závažnějšího: negr, jak jsme řekli, si vytváří jakýsi protirasistický rasismus. V žádném případě se nesnaží svět ovládnout: chce dosáhnout svržení etnických privilegií, ať už pocházejí odkudkoli; hlásá svou sounáležitost s utlačovanými všech barev. Subjektivní, existenciální, etnický pojem *negerskosti* tak „přechází“ jak říká Hegel, v – objektivní, pozitivní, exaktní – kategorii *proletariátu*. „Pro Césaira,“ říká Senghor „symbolizuje běloch kapitál,

jako negr symbolizuje práci... Skrze lidi černé pleti své rasy opěvuje světový proletariát.“

To se lehkou říká a hůře promýšlí. Nepochybně však není náhodou, že nejhrolivější pěvci negerství jsou zároveň marxistickými bojovníky.

To ovšem neznamená, že se kategorie rasy shoduje s kategorií třídy: ta první je konkrétní a jedinečná, a ta druhá obecná a abstraktní; jedna vyplývá z toho, co Jaspers nazývá porozuměním, a druhá z rozumového chápání; ta první je produktem psychobiologického synkretismu a ta druhá je metodickou konstrukcí, vycházející ze zkušenosti. Ve skutečnosti se negerství jeví jako slabý moment dialektické progresy: teoretické a praktické vznesení sychovanosti bělocha je tezí; postavení negerství jako antietické hodnoty je momentem negativity. Tento negativní moment si však nevystačí sám o sobě a černoši, kteří ho používají, to dobře vědí; vědí, že směřuje k přípravě syn- tézy či realizace člověka ve společnosti bez ras. Negerství je tak předurčeno k sebezničení, je přechodnou fází, a nikoli završením, je prostředkem, a nikoli konečným cílem.¹²⁸

Když jsem četl tuto stránku, cítil jsem, že mi kradou mou poslední šanci. Řekl jsem svým přátelům: „Generace mladých černošských básníků právě dostala fatální ránu. Povolali jsme na pomoc přítele národů barevné pleti, a tento přítel nenašel nic lepšího, než že ukázal relativitu jejich konání. Pro jednu tuto rozený hegelian zapomněl, že vědomí se potřebuje ztratit v noci absolutna, což je jediná podmínka k dosažení sebeuvědomění. Proti racionalismu argumentoval poukázáním na negativní stránku, ale přitom zapomněl, že tato negativita vyvozuje svou hodnotu z takřka substanciální absolutnosti. Vědomí zapojené do zkušenosti nezná, nesmí znát podstatu a určení svého bytí.“

Černý Orfeus je mezníkem v intelektuální černošské existovat. A Sartrovou chybou bylo nejen to, že chtěl dospět k tomuto prameni pramene, ale i to, že chtěl tento pramen určitým způsobem vysušit:

„Vyschně pramen Poezie? Anebo velká černá řeka zbarví navzdory všemu moře, do něhož se vlévá? Na tom nezáleží: každá doba má svou poezii; v každé době zvolí dějiny na základě okolností nějaký národ, nějakou rasu, nějakou třídu, aby převzala pochodeň a vytvořila situace, jež mohou být vyjádřeny

či překonány jen díky Poezii; a zatímco jednou je poetický elán totožný s elánem revolučním, jindy se zase rozcházejí. Pozdravme dnes dějinnou šanci, jež černochům umožní pozvednout „tak neoblomný, mocný negerský křik, že otřese základy světa“ (Césaire).¹²⁹

Tak, nejsem to já, kdo si vytváří nějaký smysl, ten smysl už tu byl totiž předtím, existoval již dříve, čekal na mě. Nejsem to já, kdo si ze své bídý špatného negra, zubů špatného negra, hladu špatného negra dělá pochodeň, aby s ní rozdělal oheň a zapálil tenhle svět, ta pochodeň už tu byla a čekala na tuto historickou šanci.

Řečeno terminologií vědomí, staví se černošské vědomí jako absolutní plnost, jako samo sebou naplněné, jako etapa předcházející jakémukoli zlomu, jakémukoli svržení sebe sama skrze touhu. Jean-Paul Sartre v této studii zničil černošské nadšení. Proti historickému směřování se měla postavit nepředvídatelnost. Potřeboval jsem se v negerství zcela ztratit. Možná jednou, v rámci onoho nešťastného romantismu...

Každopádně jsem *potřeboval* nevědět. Tento boj, tento sestup zpátky dolů musel získat nějakou završenou podobu. Nic nebolelo víc než tato věta: „Změníš se, chlapče; když jsem byl mladý, taky jsem..., uvidíš, všechno přejde.“

Dialektika, jež vnáší nutnost do základů mé svobody, mě vypuzuje ze mě samotného. Narušuje moje neuvědomělé stanovisko. Vyděfeno stále terminologií vědomí, je černošské vědomí obsaženo samo v sobě. Nejsem potencialitou něčeho, jsem zcela tím, čím jsem. Nemusím hledat univerzálnost. Ve mně nezaujímá místo žádná pravděpodobnost. Moje černošské vědomí se nestaví jako neúplnost. Ono je. Lne samo k sobě.

Najdou se však tací, kteří nám namítnou, že v našich tvrzeních je neznalost historického procesu. Poslouchejte tedy:

„Afriko, uchoval jsem si tvou paměť, Afriko,

jsi ve mně

jako tříška v ráně,

jako ochranný fetiš uprostřed vesnice.

Učiň ze mě kámen svého praku,

z mých úst rty tvé rány,

z mých kolennou zlomené sloupy tvého ponižení.

PŘECE VŠAK

nechci být jen z vaší rasy,
dělínici, venkované ze všech zemí...

...Bílý dělník z Detroitu, černošský nádeník z Alabamy,
nesčetný lide z kapitalistických galejí,

osud nás staví bok po boku,

a my, navzdory dávnému úřknutí pokrevních tabu,
šlapeme po sutinách naší samoty.

Je-li hranicí bystřina,

pak srážu vyrveme jeho vlasy,

jež nikdy nevysychají.

Je-li hranicí pohoří,

pak zlomíme čelist vulkánům,

tvořícím jeho hřeben,

a rovina se stane červánkovou plání,

kde se budou sbírat naše síly rozčtvrcené

listivostí našich pánů.

Jako vzniká z rozporuplnosti rysů soulad tváře,

hlásáme jednotu utrpení

a revolvy

všech národů na celé ploše země a třeme hmoždíř bratrských časů
v prachu model.¹³⁰

Ano, odpovíme, negerská zkušenost je mnohoznačná, protože není jeden negr, ale negři. V jak odlišném duchu se nese, například, tato báseň:

„Běloch zabil mého otce,

protože můj otec byl hrdý.

Běloch znásilnil mou matku,

protože moje matka byla krásná.

Běloch shrbil mého bratra pod sluncem cest,

protože můj bratr byl silný.

Pak se běloch otočil ke mně.

ruce rudé od krve,

vplivl, mě, negrovi, do tváře svoje pohrdání

a řekl svým hlasem pána:

Hej, boy, mýdlo, ručník a vodu.¹³¹

A tahle:

„Můj bratře se zuby svítcími pod pokryteckou lichotkou,

můj bratře se zlatými brýlemi

na očích zmodralých Pánovým slovem,

můj nebohý bratře ve smokingu s hedvábnými lemy,

pípaající a šepotající a dmoucí se v salónech Shovívavosti,

vzbuzuješ ve mně soucit.

Sunce tvé země už je jen stín

na tvém klidném čele civilizovaného člověka

a chýše tvé babičky

vzbuzuje stud na tvé tváři vybilené roky ponižování a *Mea Culpa*.

Ale až nacpaný zvucnými a prázdnými slovy,

jež jsou jako pokladna na tvých ramenou,

půjdeš hořkou a rudou africkou zemí,

tahle úzkostná slova budou udávat rytmus tvé neklidné chůzi.

Cítím se tu tak sám, tak sám!¹³²

Občas má člověk chuť se zastavit. Vyjádřit skutečnost je těžká věc. Když si ale člověk vezme do hlavy, že chce vyjádřit existenci, hrozí, že se setká jen s tím, co neexistuje. Jisté je, že v okamžiku, kdy se pokouším uchopit své bytí, Sartre, jenž zůstává tím Druhým, mi tím, že mě jmenuje, bere veškerou iluzi. Přitom mu říkám:

„Moje negerství není věží ani katedrálou.

Noří se do rudého masa půdy,

noří se do palčivého masa nebe,

cupuje temnou sklíčenost své upřímné trpělivosti...“

Zatímco já hlásám v záchvatu vzteku a prožitku toto, Sartre mi připomíná, že moje negerství je jen slabým mezidobím. Ve skutečnosti, ve sku-

tečnosti, říkám vám, se moje ramena svezla z konstrukce světa, moje chodidla už necítila pohlazení země. Bez negerské minulosti, bez negerské budoucnosti jsem ve svém negerství nedokázal existovat. Dosud ne bílý, už ne úplně černý, byl jsem proklet. Jean-Paul Sartre zapomněl, že negr ve svém těle trpí jinak než běloch.¹³³ Mezi bělochem a mnou existuje nenapravitelně vztah transcendence.¹³⁴

Zapomněli jsme však na konstantu mojí lásky. Definuji se jako absolutní napětí otevřenosti. A chápu se tohoto negerství a se sizami v očích rekonstruující jeho mechanismus. To, co bylo rozebráno na kusy, je mýma rukama, podobnými jakýmsi intuitivním liánám, postaveno znovu, zbudováno znovu.

Můj křik je slyšet silněji: jsem negr, jsem negr, jsem negr...

A je to můj nebohý bratr, prožívající do krajnosti svou neurózu, kdo najednou zjišťuje, že je paralyzován:

„NEGR: Nemohu, paní.

LIZZIE: Co?

NEGR: Nemohu střilet na bílé.

LIZZIE: Opravdu! A oni?

NEGR: To jsou bílí, paní.

LIZZIE: A co má být? Protože jsou bílí, mají právo podřezat tě jako prase?

NEGR: Jsou to bílí.“

Pocit méněcennosti? Nikoli, pocit neexistence. Hřích je negerský, jako je ctnost bílá. Všichni ti shromáždění běloši s revolverem v ruce, se přece nemohou mýlit. Jsem vinen. Nevím sice čím, ale cítím, že jsem ubožák.

„NEGR: Je to tak, paní, s bílými je to vždycky tak, paní.

LIZZIE: Ty se taky cítíš vinen? Ty také?

NEGR: Ano, paní.¹³⁵

To Bigger Thomas má strach, strašlivý strach. Má strach, ale z čeho má strach? Ze sebe sama. Ještě nevíme, kdo je, ale on ví, že svět zachvátí strach, jakmile se to dozví. A když se to svět dozví, stále od negra něco očekává. On má strach, že se svět dozví pravdu, má strach ze strachu, který by zachvátí svět, kdyby tu pravdu znal. Jako ona stará žena, jež nás na kolenou prosí, abychom ji přivázali k posteli:

„Cítím, doktore, neustále tu věc, co mě bere.“

„Jakou věc?“

„Chuť vzít si život. Přivažte mě, bojím se.“

Na konci Digger Thomas přejde k činu. Aby ukončil napětí, začne jednat, odpoví na ono očekávání světa.¹³⁶

To hrdina *if he hollers, let him go*¹³⁷ dělá to, co dělat nechtěl. Ona tlustá blondýna, jež se mu neustále staví do cesty, ochabující, smyslná, povolná, otvřená, bojící se znásilnění (přející si ho), se nakonec stane jeho milenkou.

Negr je hračkou v rukou bělocha; vybuchne tedy, aby prolomil tento pekelný kruh. Nemůžete jít do kina, aniž byste mě potkali. Čekám sám na sebe. O pauze těsně před filmem čekám sám na sebe. Ti, kdo jsou přede mnou, se na mě dívají, špehují mě, čekají na mě. Objeví se negr-groom. Srdce mi motá hlavu.

Mrzák z války v Pacifiku říká mému bratrovi: „Zvykni si na svou barvu jako já na svůj pahýl; oba jsme invalidé.“¹³⁸

Přece však z celého svého bytí takovou amputaci odmítám. Cítím, že jsem duše stejně široká jako svět, duše skutečně hluboká jako nejnižší řeka, moje hrud' má schopnost donekonečna se rozpínat. Jsem dar, a přitom mi radí pokoru mrzáka... Včera, když jsem otevřel oči na svět, viděl jsem, jak se nebe z jednoho konce na druhý otrfásá. Chtěl jsem vstát, ale připlulo ke mně ticho zbavené vnitřností, s ochrnutými křídly. Neodpovědný, rozkročený mezi Nicotou a Nekonečnem, jsem se rozplakal.

136

Richard Wright, *Native Son*.

137

Chester Himes.

138

Je suis un nègre.

6 Negr a psychopatologie

Psychoanalytické školy studovaly neurotické reakce, rodičí se v jistých prostředích a v jistých sektorech civilizace. Chceme-li vyhovět dialektickému požadavku, měli bychom si položit otázku, do jaké míry lze použít Freudovy či Adlerovy závěry, pokoušíme-li se vysvětlit vidění světa charakteristické pro barevného člověka.

Psychoanalýza, to je třeba neustále opakovat, si klade za cíl pochopit určité typy chování, a to v rámci specifické skupiny, již představuje rodina. A když se jedná o neurozu prožívanou dospělým, úkolem psychoanalytika je najít v nové psychické struktuře analogii s prvky z období dětství, opakování či kopii konfliktů, jež vznikly v rámci rodinné konstelace. Ve všech případech máme tendenci pokládat rodinu „za psychický objekt a okolnost“.¹³⁹

Zde se nicméně jevy podivně komplikují. V Evropě totiž rodina představuje způsob, jakým se svět dává dítěti. Rodinná struktura a struktura národní udržují úzké vazby. Militarizace a centralizace autority v zemi vedou automaticky k vzestupu otcovské autority. V Evropě a ve všech takzvaných civilizovaných či civilizujících zemích je rodina kusem národa. Dítě, vycházející z rodičovského prostředí, se setkává s týmiž zákony, principy a hodnotami. Normální dítě, jež vyrostlo v normální rodině, se stane normálním člověkem.¹⁴⁰ Neexistuje disproporce mezi rodinným životem a životem národním. Naopak, uvažujeme-li o uzavřené společnosti, tedy o společnosti, jež byla chráněna před civilizačními vlnami, setkáváme se s týmiž strukturami, jež byly popsány výše. O tom nás přesvědčuje například R. P. Trilles v *Duši afrického Pygmeje*: silně zde v každém okamžiku cítíme potřebu pygmejskou duši pokatolčit,

139

„Le complexe, facteur concret de la psychologie familiale“, J. Lacan, *Encyclopédie française*, 8–40–5.

140

Doufáme, že za tuto poslední větu nebudeme pranýřováni. Skeptikové totiž mohou snadno vznést otázku: „Co nazýváte normálním?“ Prozatím necháme odpověď na tuto otázku stranou. Abychom uspokojili nedočkavce, odvoláme se na jisté velmi poučné dílo, jakkoli je zaměřeno výhradně na biologický problém, totiž *Normální a patologické* G. Canguilhem. Dodejme pouze, že v mentální oblasti je nenormální ten, kdo žádá, volá a prosí.